

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Kolozsvár, September 5-én, 1839.

10. szám.

Tartalom: A' radnai borvíz, (Doctor Pataki) 73. lap. Vándor-dalok, (Szólgá Miklós) 77. l. A' zsidó hölgyek Frankfurtban, (13.) 78. l.

A' radnai borvíz 1839-ben.

Erdély' országa magába zárva is boldog és gazdag lehetne, mert benne megvagnak a' jólétnek és önmagára fenállhatásnak minden kútfejei; csak feltalálni, megismerni, használni, éldelni 's saját iparunk által javítani, nemesíteni tudjuk azokat. A' természet' országainak majd minden szükséges anyagaival bővölködik, 's ha van mocsáros, alacson, bezárt fekvésű, nedves ködös, és ennél fogva betegséget, nyavalyákat okozó vidéke; van emelkedett, fris légű, gyönyörű, gyógy- és érczes vizekkel ellátott tája is. Az illy vizek a' természetnek sok és különböző anyagait foglalják magokban, mellyek az emberi test iránt különböző hatásuak lévén, használatuk is különböző működéseket és következményeket szül az emberi alkatban.

Én Erdély' számos és elszórt gyógyvizei közül most a' radnai vasas borvizekről akarván röviden szólni — rólok orvosilag később értekezendő —: emlitem általánosan azoknak főbb részeit, erejüket, mellyek a' radnai forrásokban különböző arányban találattván, e' vizek' hatását is a' szerint módosítják.

Szénsav, szénsav gőz (Kohlensäure). A' szénsav gőz belélekelve a' tüdőknél rossz, veszedelmes, és halálos is lehet *), de ételben

*) Igy közönségesen tudatik, hogy a' must, vagy más szeszes forrásokon kigőzölgő szénsav gőz veszedelmes az embereknek és állatoknak is. Hogy a' kis szo-

és italban a' gyomor' nedveivel egybejőve, életet és elevenít; ez teszi a' közönséges ivó víznek jó izüségét és szomjuságotlását; ez különösen az érczes vizeknek szesztét, lelkét (Geist und Leben). Innen mentől több illyen szénsavval bővölködik, az az, mentől inkább buzog, bugyburékol: annál elevenítőbb és könnyebb emésztő a' víz is. A' szénsav ezen, idegekre 's izmokra elevenítőleg hatása mellett, különös erővel bír a' test' nedveire is: ezeket javítja, többíti; forgásukat sebesíti, romlástól, rothadástól oltalmazza; vér által a' tüdőkhöz jutva, ezek' működését ébreszti.

A' vas (Eisen) szorít; a' testet rugósabbá; elevenebbé teszi; még pedig az életműködések' aljától — az emésztéstől — kezdve, egészen a' vér' formálódásáig, mellyet pirosabbít és sűrűbbít is.

A' sók, közép és lugsók. (Laugen und mittelsalze) általánosan higítanak, olvasztnak, hűtnek, széket okoznak; nem említvén most, hogy ezek közül egyik vagy másik a' test' némelly részeire kiválasztó hatással bír.

Több radnai borvizek az említett részek' különböző egyesüléséből állván, 's hatásuk a' szerint változván: a' nyavalyák is, különbségök szerint, különböző vizeket és más meg más mód-dal éleést kívánnak.

A' Radna 's mellelte fekvő Májer és bakba szorult kovácsszénnek gőze millyen sok halált okoz, a' gyakori példák eléggé tanítják.

Szent György nevű helységek határain több mint 20 érczes források találhatók, melyek közül többek — távolabb esvén, vagy kisebb mennyiségben buzogván — nem igen gyakoroltatnak, és csak 7 források léteznek, melyek részint mint ivó, részint mint ferdő víz, használtatnak. E' vizek itt azon renddel soroltatnak elő, melyben az útas odai utjában találja, 's melly orvosi erejöknek is mintegy megfelel, a' mennyiben mentől messzebb esnek délről északra — Szent Györgytől fel az Ünökő hegy felé — annál vasasbak is ezen borvizek. A' sor következő:

1. Szentgyörgyi borvíz. Ez Szent György katona falu' északi részén egy, üre- ges, sós részek- és mészrétegekből 's borviz- hulladékokból alakult hegynek oldalából buzog nagy bőséggel; a' vas benne kevés; több a' sós rész, különösen pedig a' sósavas szikag (Salz, saueres Natron); nagy mennyiséggel van szén- sav is. Mint ivó gyógyvíz, kivált az újabbidők- ben, nagyon használtatik; elannyira hogy az ezt ivók' száma a' dombháti víz' ivóiét- szin- te feljül múlja. Belső dugulásokban, máj- és lépdaganatokban, gyakori hányáseröltetésben, gyomornyálkásodásban, aranyeres szorulások- ban, sárgaságban, 's az ezekből eredő vakme- rő hideglelésekben, skrofulában, vér' fő felé tojulásiban, 's innen a' szédelésben, főfájások- ban régi idők óta megalapított hirt szerzett ma- gának.

Ezen forráshoz, melly az említett hegy' ol- dalában kiálló kövek között létezik, a' felmenet- tel kissé bajos, 's mind maga mind az őt kör- nyező hely szabadon fekszik fedél nélkül; ezért 's megint hogy magában Szent Györgyben nincsenek olyan jó lak-alkalmak mint Radnán; az ennek vizével élő vendégek is Radnán szok- tak szállásolni, azt frissen, fogadott emberekkel vagy többen együtt szekérrel naponként oda hozatván.

Azonban az erdélyi fő hadi kormány meg- értvén e' borvíznek olly sok nyavalyákban hasz- nosságát, 's használhatóbb állapotba kívánván hozni a' határszélbeli 2ik oláh ezred' ezredese Luxetich úr által — kinek jót akaró szán- dékát 's vendégek iránti barátságos készségét nem lehet elég hálás szívvel említeni — a' nyár' foly- tában Radnán munkálkodott ferdői elegy biz- tosság' tanácsolását véve, a' kútat jobb karba helyzetetni, hideg ferdőt állítatni, a' felmenet- telt könnyítetni; árnyékolatokat 's több ferdői kényelmeket megszerezni szándékozik, melyek- re tehát az ezen borvizet használni ohajtók jö- vendőre nézve biztoson számolhatnak.

2. Dombháti borvíz. Szent György- től másfél órányi, Radnától egy negyed órá- nyi távolságra, országút mellett, a' hatalmas Mo- gura hegy átellenében egy kies, mész és más érczes rétegekből alakult, néhány öl magosságu domb' tetején buzog nagy zakatolással ezen va- sas, és olly jóltevőleg orvosló borvíz. Egy óra alatt kibuzgó vízmennyiségét most csak 25 ve- derre lehet tenni, holott ezelőtt 30 esztendő- kel 50-re számították. Ez már kevesebb sós ré- szekből áll, és ezen arányban több vassal bő- vülködik; nagyobb tehát erősítő, kisebb a' lá- gyító 's olvasztó ereje. Különösen nagy süker- rel használtatik a' gyomor' és tüdők' elnyálká- sodásiban (Verschleimung); ezeknek gyengesé- geiben, gyomorégésben (Sodbrennen), geleszták ellen, gyengeséggel öszveköttött belső dugulások- ban, görcsökben, idegek' gyengeségében és nagy mozgékonyosságában, nemi részek' gyengülési- ben, vizeletkőben, fejtér kórságban, folyó arany- érben, köszvényben 's a't.

Ezen kút volt eleitől fogva központosít- ó helye minden Radnára jövő vendégek- nek. Ezek, sőt a' sz. györgyi 's borvölgyi víz- zel élők is részint ezen kút mellett épült ven- dégszobákban, részint Radnán (kevesen Má- jerben) szoktak szállásolni; ide gyűl ösz-

ve reggeli ivásra, esti társasági időtöltésre majd minden vendég; itt folynak a mulatságok, készítetnek a társasági kalandok; itt van az örökös muzsika 's lotteriázás 's a t. Ezen kúthoz építettett a főhadi kormány is még a múlt század végén fogadót, néhány vendég szobákat, és az akkori vendégek számához képest több ferdői kényelmeket; de azok ez előtt 15 évvel eladandókká tétetyén, szerencsétlen kezek tulajdonivá lettek; mert nem hogy olly sok időtől fogva jól rendezett ferdő intézet létesült volna, melly az olly szorosán számított kamatozásnál bizonyosan nagyobb nyereséget hajt vala bé; hanem még ferdő szobák sem készítettén, az orvosláshoz nagy bajjal juthatás miatt e boryíz híre, 's az ezt látogató vendégek száma egy idő óta csökkenni kezd: míg végre több vendégek a felséges királyi Kormányhoz folyamodtak, 's a ferdői számos hiányok felől panaszolván, elegy biztosság rendeltetett. Alólírtnak volt szerencséje a fels. kir. Kormánytól kineveztetnie; a főhadi Kormánytól pedig határszélyi 2. oláh ezredbeli kapitány H a t f a l u d i J á n o s urnak, kinek mind szolgálati készsége a vendégek iránt, mind buzgalma a köz jóban köszönetet érdemel. Ezen elegy biztosság, mellyre a radnai borvizek mostani állásának, 's az ottan tett és teendő újítások orvosi célirányosságának megvizsgálása bízott, ha rögtönös tettelegességet nem fejthetett is ki; de a ferdők miben létét szorosán megvizsgálta, több teendők iránt javaslatot adott, 's ezeknek illő helyre felterjesztése — a felséges királyi Kormány atyai gondoskodása is hozzája járulván — jövendőre nézve süker nélkül bizonyosan nem maradand.

3. D o m b h á t i h i d e g f e r d ő. Alólírt a hidegferdőnek már magában is hasznos; vasas borvízzel egybekapcsolva pedig még hasznosabb voltát által látván: a d o m b h á t i b o r k ú t aljában, mocsároson kibuzgó forrásból még 1835-ben készítettette vala az itteni legelső hidegferdőt, melly

mindjárt azon évben jötevő sükerrel használtatván, az óta kevéssel jobb karba hozatott, és a fogadó udvarához kapcsolatván, most mint hideg borvízferdő nagyon gyakoroltatik. Vize vasas, vereslő sárgáson zavaros; mérséklete 9—10 foknyi R. szerint; kár azonban, hogy mind a feljüli ki folyás mind az alóli ki nem boesáthatás által ki nem tisztíthatatik annyira, mint a tisztaság és kényelem kíváná.

Ide tartozik köszönet- és dicsérettel megemlíteni azon nagy csinoságú z u h a n y f e r d ő t, mellyet egy úri vendég (gr. B. F.) a d o m b h á t i k ú t kerítésében, szépen kivarrott sátorban a ferdő vendégek ez évi közhasználatára készítettett.

4. A n t o n i a f e r d ő. Ezen hideg ferdő a R a d n a felé vivő útban, a d o m b h á t i k ú tól mintegy 500 lépésre, az úgy nevezett V á r h e g y aljában buzgó több vasas borvízforrások egyesüléséből készítettett ezen esztendőben néhány úri vendég összetett költségével, és egy úri, azt nagyon használt asszonyság (b. B. J n é) nevéről A n t o n i a f e r d ő n e k neveztetett.

A t á g a s v i z m e d e r b e alkalmazott szivattyu által magas oszlopokon álló nagy kádba a víz felhúztatván, egy célirányos, sokat és nagy foganattal használt z u h a n y és c s o r g ó f e r d ő létesült itt, melly jövendőre nézve közhasználatra az ottani katonai kormánynak átadatott.

5. M e d v e v ö l g y i b o r v í z. (Bärenthal, Valya Ursuluj). Az Ú j R a d n a r a vivő úton, a gyönyörű M e d v e v ö l g y b e n, a f a l u tól egy negyed órára, túl a Szamosan 's atól mintegy 600 lépésre buzog ki ezen borvíz. Színe kristálytiszt; íze csipős, tentás mint a gáliczkő. Régebben nagyobb gyakorlatban volt, de az újabb időkben részint a messzeség és alkalmatlan hozzá juthatás, részint pedig forrásának szüke miatt gyérebben látogatatik.

6. R a d n a i S t e n t z e l a l y a. Falú végén a hányák felé vivő úton jobbra meredek völgyben,

a' Radna' (Izvor?) vizétől 200 lépésre, tiszta fa' udvából jó ki' meglehető' bőséggel; nagyon egybe huzó csipős íze lévén, mint ivó víz nem igen használtatik; ezen esztendőben némelly úri vendégek e' kúttól alább néhány lépésre fedeles szint, ebbe kádakat álltattak fel, 's a' vizet csatornán oda vivén, mint hideg borviz ferdőt úgy használták.

7. A' Radnai falu végi, vasas, éppen az Izvor pataka mellett fa kádban felbúzó, mellyet körül kerítve 's lejáróval el látva egy vendég az időn családjával sükeresen használt; többnyire a' faluba kádbeli ferdőnek szokták hordani.

8. Borvölgyi- vashátori- borviz. (Valya Zsinuluj). Radnától az Ünökő 's bányák felé, a' Radna' v. Izvor' vize mellett egy hosszú szoros völgy nyúlik gyönyörű erdők, fenyvesek és meredek kősziklák közt 5 negyed órányira a' kohókhoz; ezen út régibb időben nagyon nehéz járatu volt, minthogy 38szor is át kellett a' vizen gázolni; de közelebbi években a' katonai 's bányász tisztség' szorgalma által rakottá' vált elannyira, hogy ha nem éppen olly kényelmes is, mint a' katonai földön levő több rakott utak, mindazáltal a' legterheltebb szekerekkel és üveges hintókkal is könnyen járhatni rajta 's juthatni el a' borvizhez. A' kohóktól napkelet felé meredek völgy viszen Bényes' havasára, 's ezen völgy a' belőle kibuzgó, már régen híres borvizről Borvölgynek nevezetik. A' völgyben felfelé mintegy 500 lépésre egy 30—40 ölnyi tágasság nyílik, a' hol buzog ez a' minden vidéki borvizek között legvasasb és tisztább borviz. Két forrás van itten: a' kisebb egy fa' udvából tisztán csorog; színe kristálytiszta, mintha víz sem volna a' teli üvegekben; mérséklete 8 foknyi R. szerint; íze csipős, tentáson egybehuzó 's a' többieknél kevésbé szénsavas, miért a' többinél nehezebb víz is lévén, a' gyomor koránt sem szenved meg annyi mennyiséget belőle mint a' domb-

hátiból vagy sz. györgyiből; a' másik nagyobb forrást múlt évben egy úri vendég (b. L. S.) felsőbb engedéllyel egy négyszögölre körül és beásatván, kipadoltatván, 's csinoson békerítetvén, az óta mint legerősb és első helyet érdemlő hideg vasas ferdő nagyon gyakoroltatik és használtatik a' legjobb sükerrel — mint ivó 's ferdő vasas borviz — mindazon nyavalyákban mellyekben a' vasas vizek általában hasznosoknak talátnak. Ezen víz is megerdemelné, hogy közelében ferdői vendégfogadó építenék, vendéglővel és némi kényelemmel ellátva.

Illy számos és nagy hatásu borvizek a' radnai vasas vizeket már magokban is Erdély' első rangu érczes gyógyvizei' sergébe emelik, 's Európa' híresb vasas vizei' (Pyrmont, Spaa, Eger) vételkedő társaivá teszik; 's ha hozzá vesszük, hogy vidékők gyönyörű, 's a' legnagyobb fenyvesek, legmagasb havasok közt szelid éghajlattal dicsekedhetik; legjobb karban létező rakott út viszen oda, melly mellett meglehető' vendégfogadók talátnak, az ottani szállásolás ha nem legkényelmesebb is, de a' többi erdélyi ferdőkénél alkalmasb, e' katonai földön nagy rend és tisztaág uralkodik, a' tiszt urak általánosan barátságos készséggel viseltetnek a' vendégekhez, helyben minden felé természet szabályozta legszeab sétányok virúlnak, a' feszes rangi 's születési különbségek itt inkább mellőzötenek mint más ferdőknel 's egy közönséges, barátságos csin uralkodik; ha — mondom — mindezeket hozzá vesszük, 's aztán még a' birtokos és bérlő urak' részéről több kényelem nyújtatik, jó vendéglő, több ferdői szobák állítatnak, a' víz' használhatása jobb móddal rendeltetik el: úgy a' radnai borvizeket és ferdőket a' legjoltevőbbeknek, gyakorlottabbaknak és mulattatóbbaknak mondhatjuk.

Több évek tölte el már, hogy olly állandó meleg ferdői idő nem létezett mint e' nyáron; azért több ferdőkkel közösen Radnán is

olly számos volt a társaság, milyenre a radnai lakosok nem emlékeznek a közelebbi idők-ből. A vendéglaistromban a 80-t feljül haladó vendégi családok közel 500-ra vivék fel a személyek számát.

A napnak egész délelőtti szaka orvosi használatra, ivásra 's ferdésre fordítatott; szép volt a számos úri vendégeket kocsikon és lóháton a dombháti kúthoz már reggeli hat órakor elkezdve gyülekezni látni; mert a Sz. Györgyön hiányzó kényelem miatt az ottani vízzel élők is nagyobb részint itt szokták kiszabott víz-mennyiségüket társasági jó kedv és multságok között elkölteni; itt mulattatta szép keringőivel sal a vendégeket a kolozsvári első banda is. 9 órakor bévégett ivás után a vendégek szállásukra mentek; reggelijöket elköltendők, miután minden ferdők csak hamar megtöltek. Majd minden háznál lehetett látni, mint melegítik tűzés vas kövékkel a kádbeli vizeket, vagy mi-kép sietnek számos vendégek a hideg zuhany és csorgó ferdőkhöz. Délután multságok keztek. Egy úri vendégnek (gr. K. S.) számára egy nagyobb alkalmi előre elfoglaltatott volt, de mivel az oda jövetelben megakadályoztatott, azt a vendégek részére kaszinó gyűlhelynek átengedte; itt folytak aztán vendégtel gyülekezetben a domino, tarok, aláger-játékok, a nagyobb szerencse s kockajátékok köz megegyezésből száműzetve lévén. Jöven az esti hívesb idő, következtek a társasági szekerezések, to-vaglások, oszonnnyák, halászatok, a szomszéd gyönyörű vidékek meg szemlélései. Vasárnaponként esti 10 óráig csinos táncmultságok tartattak. Így tölték a napok, és a napokkal he-tek is sebesen, orvoslás és célirányos ártatlan vigalmak között; az egész ferdői mulatás ideje alatt, az olly számos, különböző születésű 's rangú vendégek közt barátságos, 's minden megkülönböztetést tiltó társasági csin uralkodván.

Más nagyobb ferdők példájára a vendé-

gek között itt is aláírás indítatott, a ferdői szük-ségek fedezésére 's kényelmek megszerzésére pénzt gyűjteni öszve; mi a bégyült pénzből az idei kiadásokon feljül megmaradt, az néhány úri, Radnától nem messze lakó, 's az ottani vizeket minden esztendőben meglátogatni szokott vendégeknek (b. L. S., Cs. S., B. E. és L. L. uraknak) mint vendégi választottságnak gondviselése alá adatott, hogy jövendőben hasonló módon neveltetvén, az okkori szükség szerint köz használatra rendelkezzenek belőle.

Doctor Pataki.

Vándor-dalok.

Bérczormon állok én,
Hol élet nem virul,
És szerte nézek itt
A' bércznek ormirül.

És látok két hazát:
Egyet kelet felé,
Mellynek határait
Hegy, völgy teríti bé.
Keletől száll szemem,
'S nyugot felé tekint,
Ott látok, — tér' ölén,
Más nagy hazát megint.

Beszélik: hajdonán
A' kettő egy vala,
Mig el nem szaggata
A' végzet' angyala.

Móst testvérnek mondják;
De az gyermek rege,
Mert, szörnyü gondolat!
Nem egy szív érdeke.

Mind két hazába' benn
Viszálydüh létezik,
'S a' két testvér haza
Csak' ebben egyezik.

II.

Ékes mezőn megyek,
Mellyet virány takar,
Elöttem szorgalom,
Elöttem népipár.

Termékeny föld fölött
Kalászak diszlepek,
A' népnek hér gyanánt
Dús áldást termének.

Áldást híában ad,
A' termő földteke,
A' nép még is komor,
'S borongó éneke. —

Miért komor a' nép?
Én sejtém, gondolom.
'S miatta engem is
Epeszt a' fájdalom.

III.

Körülem szép a' táj
'S bájolja a' szemet;
De rajta nem lelek
Szívévet, kellemet.

Tul messzi ormokon
Egy bérczkörözte hon —
Szívem² indulata
Ragadva arra von.

Ott a' havas' szele
Csipősen lengedez,
Igéző völgyeken
Csermelyke tévedez.

Ott láttam én — előbb
A' napnak sugarát,
Ott a' csillagsereg
Világos táborát.

Ott zeng fülembe csak
A' kedves ősi hang,
Mikint ha ünnepen
Rezegne szent harang. —

Ott vár a' lányka is
Éltemnek mindene,
O' vigy engem felé
Magasság' istene!

Szólgá Miklós.

A' zsidó hölgyek Frankfurtban.

(Vége.)

Az első cselszövő egy másodikat is veszten fel maga mellé, 's ezzel kezét fogya két oldalról adig ostromolják az apa's a' nősülő' pénzvággyát, míg rést törnek rajta, ekkor egész erővel megujtják a' támadást, A' dolog' végre hajtását, még csak az késlelteti, hogy a' vőlegény ezer vagy ötszáz forinttal többet kíván, 's az apa nem akarja megígérni; végre csakugyan megesik az alku; a' kerítők 10et kapnak száztól, a' segédek borra valót. Egy szép reggel megczirokálván előbb a' hölgy' sima arczatát, így szól az öreg atya leányához: „Ideje már kedves gyermekem hogy jövendődről gondoskodjam; hogy tetszik neked N. úr? ő haláloson szerelmes beléd — (mondhatná: „ő egy évnegyedig fősvénykedett, míg 500 ft. béalkutt a' menyasszonyi summába). Én nem erőltetek, de magad látod, nem könnyű a' mai időben olyan férjre tenni szert, ki ne-jét illendően eltartsa, nővéredet éppen ezen úton helyeztetém kényelmes állapotba; öltözz fel ma csinoson, ezen 's ezen személylyel a' Majna mellett sétátra menendesz, hol jövendő férjeddlel találkozni, 's vele — életedben először — beszélgetni fogsz.“ Ezen jelenés sokat hasonlít ahhoz, midőn a' francia hadseregnek császárt kellett választani. „Uraim, így szólalt fel a' francia tábornok, a' választás szabad, de a' ki nem Napoleon mellett fog szavazni, annak halál a' fején.“ A' szerelmes pár a' kitűzött órán elő-

szőr beszélget egymással — meglehet hogy szerelmi nyilatkozatot is tettek valaha szembezáradással — 's végre karöltve már mint vőlegény 's menyasszony a leány lakába sétálnak. Felette nevezetes, hogy ezen pillantat óta a hajhász nem láttatja többé magát, éppen mintha önmagát 's lélekismeretét kerülné, mert a mi az utolsót illeti, ez neki gyenge oldala. Egyébiránt már ekkor más madár után terítette hálóit, mit rajta kívül más senki sem tud, 's minthogy házasság isten dolga, angyalnak, ha szintén elesettnek is tekinti magát, ki ez ügyben az ég parancsát teljesíti. —

A frankfurti zsidó hölgy már el van jegyezve mikor hajadonnak kezdik nevezni. Mikor szíve egy tárgy után esengve a szerelem első lobbanását költi fel, mikor ajkai egy himével érintésbe jönnek, akkor kezd ő még nyiladozni, mint a kehelyből kifejlett szűz rózsza, mellyről reggeli harmat a nap porát letörli. Ne higye azonban senki, hogy a zsidó leánykánál sokat tesz ha ajkai piros vagy fejér, zöldes vagy halvány színűek; ő a szenvedő türelemnek megtestesült képmása, 's a szabad akaratról lemondani régen megtanult. Megezik, hogy a soka rejtegetett tűz lángokba csápvá törki, a menyasszony függetlenebb helyzetbe kezdi tenni magát, 's később férje nyugalma rovására egy 's más szabadságot is vesz magának, de ez ritka történet, 's ha megezik, a férj vagy a vőlegény hibája. Minthogy a házasságban csak pénzre tekintenek, a legszebb zsidó leányoknak sem kötelezik le magokat tartván attól, hogy adott szavukat majd kénytelenek lesznek megtartani. Az alatt sokszor tilosban vadásznak, 's ha nőszülni akarnak, idegen hajhászokat vesznek föl, kik által egyszerre több leánykának is áruba bocsátják becses személyöket. Való még is az, hogy a zsidók közt a szerencsés házasságoknak legtöbb példányaira találunk. Egy olly

talány ez, mellynek nehéz a megfejtése. Főoka azonban az, hogy náluk a hölgyet feltételetlenül engedelmeskedni szoktatják; 's minthogy a genialitás náluk ritkaság, 's a házasság némi kereskedési vallásos elven alapszik, az illy czélzattal kötött zsiros táplálat után esengő háztartás, ha meg van a mi kell, zavartalanul 's csendesen állhat fenn. A férjnek már tapasztalása lévén a világban, az első forrásokon keresztül ment, 's ezért ártatlan galambkájához, ki soha más férfiu ajkainak égető lángját nem érezte, hūmarád; más felől a nő sokat néz el újain keresztül, vagy a legrosszabb esetben elrejti fájdalmát 's hallgat. Nem üt zajt, nem csódití össze családját minden csekélységre, sőt a fontosabb sérvek esetében sem, hanem várakozik jobb időkre; hisz az ő egész élete nem egyéb várakozásnál. Végre csak elismeri a férj hibáját 's ismét a kötelesség útjára tér. Átaljában eszesebbek, 's mondhatni szerényebbek is a zsidó hölgyek férjeiknél, sőt nem egy esetben történik meg, hogy férjeiket jobb útra is térítik.

A frankfurti zsidó leányok többnyire olvasottabbak a keresztény leányoknál is, de azonban a literatura fensőbb körébe ritka merészkedik közülök. Átaljában véve a nő nem nevelése Frankfurtban inkább keleties, mint nyugoti. A nők, igen kevés kivétellel, becsületre sokat tartók, 's a kik tudnának is hozzá, nem igen használják eszöket ravasz, vagy merészebb csin' elkövetésére, sőt a kik egy Aspasiáról vagy Ninon d'Enclosról sokat olvastak, nehezen vallanának meg, hogy némelly pontban hozzájuk hasonlítani nem irtoznának. Az olvasmányok közt inkább a francia mint az angol elmeszülemények vannak napi renden. A németek közül Schiller munkáit lefekvés előtt mákony gyanánt használják. Azonban a zsidó leányra nézve nincs könyv veszélyhözö, megszokták már ök, hogy olvasás alatt saját lényüket levetkezzék, mintha

az, nem is létökhöz tartozna. Ők mindent óra számra végeznek; 's ha nincs egyéb dolga, könyvet vesz kezébe 's így szól a' hölgy: „egy órácskáig regényes akarok lenni.“ Az óra lefoly 's ő ismét a' régi marad, 's a' könyvet a' leghidegebb számolói kedélylyel befedi.

A' zsidó leányok gyakrabban járják a' színházat, muzeumot, mint a' keresztények, 's pedig éppen különböző okokból. Ezen okok közé tartozik az, hogy amazok több művészi fogékonysággal bírnak, gazdagabbak, 's több üres idejük van. Azonban itt se felejtjük a' főlebb mondottakat. A' színházban gyakran látjuk őket pityeregni, de lakszobáik' a'jtájához érkezve, könnyeiket 's szerelemázott szíveiket megszártítják; a' téli táncmultságokat 's társaságos estélyeket ritkábban látogatják. A' zsidók télen át négy öt táncmultságot adnak az úgy nevezett szabadkőmivesi páholyokban. Az illy családi inepélyről csak annak lehet valódi fogalma, ki ezen pénzaristocraták' pazar fényét szemével látta. Ezen hely akkora' mesés fényű Sion várt juttatja eszünkbe, 's nem egy Bethseba bájolja el itt a' szíveket. Minden aranytól 's ezüsttől tündöklök itt, a' szemet vakítja a' ritka ragyogvány, szépség és ifjuság mosolyg itt több mint 300 sionleány' drága ékszerektől ragyogó homlokáról, és sok kegyes izraelita, ki egy ilyen tündér fényű estélyen jelen volt, ingadozott más nap a' messiásbani hitében. Ide jöjtek Sionnak fiai Európának minden országaiból és választottok, ha pénz e' t ö k v a n. Szabadságtokban áll a' választás, egyetlen egyet sem fognak tőletek megtagadni, csak nagy summa pénz' birtokáról mutassatok hiteles bizonyítványokat!! Csak azon egy esetben kételkedném kissé, ha talán pénzzel a' keresztényekről nemes levelet vásárolt volna.

Egyébiránt a' zsidók' sajtáságai leginkább

családi együttlétökhöz tartozna, 's nem az illy nyilvános társaságokban; itt bizonyos álszemérem fogja el őket, 's pirúlnak zsidó létök miatt, 's ha némelly előkelőbbek, a' keresztény multságokból részt vesznek is, ezt inkább férfiak teszik, a' hölgyek honmaradnak, 's általában úgy nézhetjük őket Frankfurtban is mint a' kik ott egy külön gyarmatot képeznek. Ezen rossz már az iskolában gyökeret ver. A' frankfurti zsidó nevelőházak a' legcézirányosbak közül valók, nem csak Frankfurtban, hanem egész Németországban, azonban még is meg van az a' kárteknony befolyása a' zsidókra nézve, hogy csak a' zsidókat veszik fel beléjük. A' családi benső élet a' maga méltóságára van náluk kifejlődve, látszik azonban mindig valami egyoldalú gondolkozásukban, a' mi a' század' szellemével ellenkezésben van. A' zsidó nemzetiség agyrém, 's talán szerencsétlenség is rájuk nézve. Még eltelik egy pár század, a' mig a' zsidó nép a' maga valódi állását megismeri 's méltatni megtanúlja; mig azon magas szellemű férfiakat, kik kebeléből származtak, egy képleti egészbe olvasztván, a' vallásban a' szépet a' fenségessel egyezteteti, 's így arra dolgozik minden erővel, hogy egy szebb lét' célja felé közelítsen. Erre azt yetheti valaki, hogy az újabb zsidók keresztényi elvek szerint élnek, 's a' századok' bilincsein még sem könnyítenek éppen azok, kiknek hatalmában volna rajtuk segíteni, 's őket egy emberibb létre emelni. Ha ők keresztényi módon gondolkozni megtanúlnak, 's frankfurti értelemben zsidó életelveiket nem változtatják, úgy azt mondjuk, „az idő szellem lassanként kivija a' maga jogait, 's minden jobbra fordul.“ Ezen gondolatban minden szerencsétlen számára boldogító üdv 's vigasztalás rejtezik.